

BO’LAJAK TARBIYACHILARNING SHAXSINI SHAKLLANTIRISHDA REFLEKSIV QOBILYATNING O’RNI VA RAQAMLI TEXNOLOGIYALARNING AHAMIYATI

Muallif: Ixtiyorova O’g’iloy¹

Affilyatsiya: Yangi asr nodavlat universiteti “Maktab va maktabgacha ta’lim” kafedrası o’qituvchisi¹

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.14557254>

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada bo’lajak tarbiyachilarning shaxsini shakllantirishda refleksiv qobiliyatning o’rni va raqamli texnologiyalarning ahamiyati yoritilgan.

Kalit so’zlar: pedagog, ta’lim, refleksiya, bola, ustoz, mahorat, texnologiya, individuallik, model, kommunikativ, o’z o’zini anglash, shaxs, muloqot, o’zini rivojlantirish.

Barchamizga ma’lumki, kelajagimiz poydevori bilim dargohlarida yaratiladi, boshqacha aytganda, xalqimizning ertangi kuni qanday bo’lishi farzandlarimizning bugun qanday ta’lim-tarbiya olishiga bog’liq. Buning uchun har qaysi ota-ona, ustoz va murabbiy har bir bola timsolida avvalo shaxsni ko’rishi zarur. Ana shu oddiy talabdan kelib chiqqan holda, farzandlarimizni mustaqil va keng fikrlash qobiliyatiga ega bo’lgan, ongli yashaydigan komil insonlar etib voyaga yetkazish – ta’lim-tarbiya sohasida fidokorona mehnat qilayotgan o’qituvchilarning va pedagog xodimlarning asosiy maqsadi va vazifasi bo’lishi kerak.

Bu ulkan javobgarlik hissi o’qituvchilarda pedagogik mahorat qirralarining turli jarayonlarini hozirgi zamon talablari darajasida takomillashtirishni talab etadi va bu albatta bo’lajak tarbiyachilarni ham o’z nazaridan chetda qoldirmaydi. So’nggi yillarda pedagog va psixolog olimlar o’qituvchilarning pedagogik faoliyatida fikrlash hamda analitik qobiliyatlarni rivojlantirish muhim ahamiyat kasb etishini ta’kidlamogdalar. Bu qobiliyatlarni asosini esa, o’qituvchining kasbiy refleksiyasi tashkil etadi. Refleksiya - «har tomonlama barkamol rivojlangan insonning o’z xatti - harakatlari va ularning qonuniyatlarni anglashga qaratilgan nazariy faoliyat shaklidir; inson ma’naviy dunyosining o’ziga xos yashirin hislatlarini ochib beradigan o’z-o’zini bilishga va anglashga qaratilgan faoliyatdir». Bu jarayonlarni bo’lajak tarbiyachilarda ham shakllantirish juda muhim ahamiyat kasb etadi.

Pedagoglarning refleksiv individualligi modelini yaratishni hozirgi kunda ko’plab olimlar taklif qilmoqdalar. Ma’lum pedagogik - psixologik sharoitlarda bo’lajak tarbiyachining shaxsiy kasbiy o’z - o’zini o’rganishini talqin qilishi boshlang’ich nazariy asos va jadval vazifasini o’taydi. Bo’lajak tarbiyachining professional refleksiyasini oliy ta’lim muassasalari ta’lim-tarbiya jarayonini individualizatsiyalashtirish asosida

rivojlantirish mumkin. Kommunikativ va shaxsiy refleksiyaning o'rganilgan V.A. Krivosheevning ta'kidlashicha, o'qituvchi o'z faoliyatida pedagogik mahoratni o'zlashtirgani sari hamkasblari va o'quvchilar u haqida nima o'ylashlarini ancha yaxshi tushuna boshlaydi, chuqur o'zlashtirilgan bilim va pedagogik mahorat tufayli o'qituvchi o'z-o'zini baholashga kirishadi va bu jarayonda o'z o'zini anglab yetadi.

Turli fanlarni o'rganishga qaratilgan tadqiqotlarni tahlil qilish mulohaza yuritish jihatlari, ularda o'z o'zini shakllantirilganlarini ko'rsatadi aks ettirishning ta'riflari amalda juda kichik emas bir-biriga teng, lekin ba'zida bir-biriga zid keladi, chunki ular turli xil uslubiy yo'nalishlardan kelib chiqadi (B.G. Ananyev, P.P. Blonskiy, L.S. Vygotskiy, S.J. Rubinshteyn, A.N. Leontyev va boshqalar) Mualliflar birinchi navbatda psixologik bilimlarning nazariy darajasi inson psixikasini tashkil etish va rivojlantirishning tushuntirish tamoyillari haqida mulohaza yuritishgan va eng avvalo, uning eng yuqori shakli - o'z-o'zini anglash deb hisoblashgan. Hozirgi vaqtda "aks ettirish" tushunchasi tushuntirish sifatida ishlatiladigan turli xil hodisalar va faktlar psixologik mazmuni ochib berish printsipi eksperimental tadqiqotlardan olingan.

Psixologik o'rganishning o'ziga xos mavzulari: fikrlash, xotira, shaxs ongi, muloqot va boshqalar B.V. Zeigarnik shizofreniyadagi motivatsion fikrlash buzilishlarini tushuntirish, ushbu patologiyaning rivojlanishida vositachilik va o'z-o'zini tartibga solish, "o'z-o'zini anglash" bilan bog'liq inson o'z qadr-qimmatini aks ettirish imkoniyati bilan buzilishlarning ahamiyatini qayd etadi. Muloqotni harakatlanuvchi, rivojlanayotgan tizim sifatida tavsiflovchi B.F. Lomovning ta'kidlashicha, uning muhim jihatlari empatiya va fikrlashdir. Turli xillarga nisbatan aks ettirishning integrativ funktsiyasi psixologik mavzular va amaliyot sohalarini ta'kidlaydi A.M. Matyushkinning fikricha : fikrlashni o'rganish - muloqot, o'yin, o'rganish, shaxsning kasbiy faoliyatining tuzilishi va shakllanish shartlarini o'rganish barcha hayotiy vaziyatlarga kiritilgan fikrlash, ya'ni o'z-o'zini tartibga solishning reflektiv mexanizmlariga ruxsat beradi.

Reflektiv qobiliyatlar - bu, asosan, o'z-o'zini rivojlantirish, o'z-o'zini tuzatish, ta'sir qilish uchun sharoitlarni ta'minlash umuman shaxsning rivojlanishi va uning dunyo bilan munosabatlari haqidagi fikrlarini shakllanishidir.

Darhaqiqat, shuni ham ta'kidlashimiz joizki, bo'lajak tarbiyachilarning shaxsini shakllantirish uchun raqamli texnologiyalarning ham o'rni beqiyosdir. Barchamizga ma'lumki, hozirgi kunning talabi ham bu texnika texnologiyani yaxshi o'rganish va ularni yanada rivojlantirishdir. Zamonaviy axborot texnologiyalari o'z navbatida talabalarning mustaqil ta'lim olishiga ham kata ta'sirini o'tkazadi.

Shunday qilib, aks ettirishning o'ziga xosligi birinchi navbatda - bu o'zingizga tashqi tomondan qarashning bir usuli ya'ni o'zini tashqi tomondan kuzatib, anglab yetishi hisoblanadi. Bunday o'z-o'zini kuzatish modellari juda boshqacha bo'lishi mumkin, masalan, siz o'zingizning fikringizni o'zingizga qaratishingiz mumkin va o'zingizni ob'ekt sifatida kuzatishga harakat qilinadi. Bunday aks ettirish introspektsiyaga yaqin bo'lib, ba'zan noto'g'ri bo'ladi aks ettirishning o'ziga xos xususiyatlarini tushunishga yoki undan farqlashga harakat qiladi. Mulohaza o'z-o'zini anglashning bir usuli bo'lishi mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

2019 yil 11 iyundagi 487-sonli “Maktabgacha ta'lim tizimiga ilg'or axborot va pedagogika texnologiyalarini joriy etish chora-tadbirlari to'g'risida” gi qarori

2019-yil 8-maydagi PQ-4312-sonli “O'zbekiston Respublikasi maktabgacha ta'lim tizimini 2030 yilgacha rivojlantirish kontsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida”gi qarori,

Pedagogik mahorat. Darslik / A. A. Xoliqov; O 6zR Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligi. - T.: «IQTISOD-MOLIYA», 2011, -289-298 b.

Safaev N.S., Mirashirova N.A., Odilova N.G. “Umumiy psixologiya nazariyasi va amaliyoti”, –T.:2013

Цахаева А.А., Аминова Д.К., Аминов У.К. Рефлексивное я как адаптационный потенциал профессионального развития личности будущего психолога // Успехи современной науки и образования. 2016. Т.3. № 4. С. 6-9

